

11. Снігурська Л. П. Банківські операції і послуги. — К.: МАУП, 2006. — 456 с.
12. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні // Банківська справа. — 2006. — № 5 — 6. — С. 23–35.
13. Банківські операції / Під ред. А. М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.

Статтю подано до редакції 18.12.09 р.

УДК 336.221.264

А. А. Славкова, ст. викладач
кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті розглянуто проблематику визначення рівня податкового навантаження на особисті доходи громадян. З методологічних позицій запропоновано комплексний підхід, що відображає ступінь оптимізації величини податкового тягаря. Розроблено оригінальну податкову модель, яка характеризує рівень податкового навантаження на грошові доходи і фінансово-майнове багатство індивідуума. Сформульовано специфічний податковий критерій — індекс (коефіцієнт) особистого прибуткового податку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: податкове навантаження, грошові доходи громадян, фінансово-майнове багатство громадян, податок на доходи фізичних осіб, індекс (коефіцієнт) особистого прибуткового податку.

В статье рассмотрена проблематика расчета уровня налогового бремени на личные доходы граждан. С методологических позиций предложено комплексный подход, который отображает степень оптимизации величины налого-

вой нагрузки. Разработано оригинальную налоговую модель, которая характеризует уровень налогового бремени на денежные доходы и финансово-имущественное богатство индивидуума. Сформулировано специфический налоговый критерий — индекс (коэффициент) личного подоходного налога.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: налоговое бремя, денежные доходы граждан, финансово-имущественное богатство граждан, налог на доходы физических лиц, индекс (коэффициент) личного подоходного налога.

Estimation of problem of the tax burden level for the citizens' private revenues is considered in the article. The complex approach basing on the methodological positions that reflects an optimization degree of the tax burden level is proposed. An original tax model, that characterize a level of the tax burden for money revenues, and finance and estate wealth of individual is created. The index (coefficient) of the personal income tax as specific tax criterion is formulated.

KEY WORDS: tax burden, money revenues of individual, finance and estate wealth of individual, tax for private revenues of individual, index (coefficient) of the personal income tax.

Актуальність теми дослідження. У податковій системі держави податок на доходи фізичних осіб займає домінуючу позицію за всіма критеріями оцінки його функціональної ефективності. Підставою для цього слугує не автономний особистий прибутковий податок, а його база — приватні доходи громадян як об'єкт фіскального адміністрування. Саме величина і джерела доходів громадян виступають головним критерієм соціального розшарування в суспільстві. Для того, щоби говорити про справедливе оподаткування фізичних осіб, насамперед слід правильно здійснити вибір об'єкта оподаткування. Потреба у визначенні об'єкта оподаткування, а надалі також й вибору адекватної фіскальної моделі особистого прибуткового податку, викликана необхідністю визначення обсягів податкових зобов'язань громадян. З одного боку, поява об'єкта оподаткування пов'язана з волевиявленням особи, а з іншої — бажанням її ухилитися від оподаткування або знизити базу оподаткування, зменшуючи при цьому й саму суму податку. З фіскальної точки зору держава зацікавле-

на у тому, щоб об'єкт оподаткування зростав, був стабільним та мав відношення до платника податків. Натомість, платники прагнуть платити менше податків.

Проблематика у визначенні об'єкта оподаткування вимагає всебічного розгляду з метою пошуку та впровадження справедливого фіскального компромісу в системі взаємовідносин платників податків і держави. Реалізація вказаного підходу має здійснюватися із врахуванням принципів оподаткування, а також на основі принципів податкової політики держави — фіскальної та економічної ефективності, соціальної справедливості й еластичності. Слід враховувати, що доходи громадян є як безпосереднім об'єктом оподаткування в механізмі справляння податку на доходи фізичних осіб, так і джерелом фінансування інших податків, що стягуються у контексті його фіскального адміністрування. Відтак, особистий прибутковий податок, побудований на основі доходів (як об'єкта оподаткування й джерела сплати податків) та податкових зобов'язань (як бази оподаткування) повинен бути відповідним вказаним критеріям оподаткування крізь призму впливу податкової політики держави. Вказане дозволяє попередньо констатувати, що податок на доходи фізичних осіб та, відповідно, модель особистого прибуткового оподаткування — центральна проблема у загальному обсязі питань податкової політики держави і в механізмі фіскального адміністрування приватних доходів громадян.

Отже, особистий прибутковий податок — це адекватне віддзеркалення соціально-економічного становища в країні й домінант державної фіскальної політики в суспільній еволюції. Проблематика державної політики доходів, рівня доходів громадян та їх оподаткування — визначальні позиції в практиці фіскального адміністрування. Адже формування надійного середнього класу в суспільстві є непростим завданням та доволі складним процесом особливо в країнах з економікою ринкової трансформації при відчутних розбіжностях у доходах і матеріальному забезпеченні різних верств населення.

Постановка проблеми. Зазначені труднощі в механізмі особистого прибуткового оподаткування акцентують свою увагу на рівні податкового навантаження на доходи громадян. Зміст податкового тягара розглядається, переважно, на макроекономічному рівні або на рівні суб'єктів господарювання, та значно рідше — на рівні індивідуумів. Податкове навантаження на фізичних осіб інтерпре-

тується по різному, хоча в цілому воно визначає вплив податків на доходи громадян (як частка податкових відрахувань і виплат за певний період часу). Податкове навантаження на доходи фізичних осіб можна розглядати як рівень впливу податків на окремих платників, мотивуючи їх поведінку через податкові обмеження, обумовлюючи напрями і пропорції витрачання доходів, створюючи фундамент для подальшої діяльності громадян [12, с. 5].

Податкове навантаження на різні доходи фізичних осіб не однако: у заможних громадян після сплати податків залишаються кошти, що можуть покрити всі їх різнопланові потреби; у мало-забезпечених — після сплати податків може залишитися сума коштів, менша за прожитковий мінімум. Слід мати на увазі, що значна частина населення й без того отримує низькі доходи, а система державних соціальних стандартів та гарантій є взаємосуперечливою та суспільно неадекватною. Це є невідповідним принципом оподаткування та принципам податкової політики держави. А в контексті моделей особистого прибуткового податку, пропорційної чи прогресивної, міра податкового тягара є вкрай неоднаковою та суспільно дискримінаційною. Вказане за таких умов беззаперечно підтверджує відсутність позицій справедливості й ефективності в механізмі особистого прибуткового оподаткування: при пропорційній ставці податку, податкове навантаження для різних верств населення нерівномірне, що порушує принцип нейтральності в оподаткуванні, призводячи до істотних податкових викривлень і відхилень [6, с. 27; 7, с. 70].

При дослідженні податкових відносин фізичних осіб особливе місце займає проблема вимірювання податкового навантаження на доходи громадян, від якого, зазвичай, залежить життєвий рівень населення. Але при таких розрахунках, зазвичай, враховуються тільки грошові доходи і не враховується фінансово-майновий стан платника, що суттєво впливає на реальне податкове навантаження. Тому, метою статті є розробка специфічного показника, який був би спроможним комплексно відобразити рівень податкового навантаження на грошові доходи і фінансово-майнове багатство індивідуума, що дозволило б оцінити податковий тягар для доходів різних верств населення та створити більш справедливую систему оподаткування доходів і майна фізичних осіб.

Обрану тему дослідження необхідно розглядати комплексно у контексті механізму справляння податку на доходи фізичних осіб

як сукупність прямих податків, що безпосередньо сплачуються за рахунок доходів громадян. Адже ще з найдавніших часів почали закладатись підвалини для формування системи прямого особистого оподаткування у вигляді «податків з населення», що у подальшому чітко розмежувалось на категорії прибуткових та реальних (майнових) податків. Очевидно, що об'єкти оподаткування та джерела фінансування податків можуть не збігатися: існують види грошових доходів, які не є об'єктами фіскального адміністрування, а майнові податки (якщо майно не приносить доходу) сплачуються за рахунок будь-яких грошових доходів. При порівнянні податків на доходи й податків на майно, вказується, що різниця між ними міститься лише в об'єкті оподаткування, а в оподаткуванні майна припускається, до того ж, ще й його потенційна дохідність: «З цієї точки зору всі податки є прибутковими, в широкому розумінні цього поняття» [5, с. 192]. Це доповнюється тим, що при розподілі податків на реальні та особисті змінюється лише точка зору: в першому випадку увага акцентується на окремих речах, а в іншому — концентрується на окремих особах, які мають доходи чи майно; ті ж самі речі, але розташовані в іншому порядку [4, с. 5]. З позицій податкової справедливості, в особистому оподаткуванні прибутковий податок розглядається навіть як додатковий до системи реальних податків, що мотивується необхідністю впровадження співрозмірного податкового тягаря для багатих та незаможних верств населення [8, с. 163; 16, с. 428].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Податки, таким чином, — один з найвагоміших чинників, що справляють вплив на суспільну життєдіяльність. Ступінь добробуту громадян багато в чому залежить від податкової практики держави: її недосконалість обов'язково, рано чи пізно, негативно позначається на суспільному благоустрої та соціально-економічній ситуації в країні. Місце особистого прибуткового податку у даній сфері є надто особливим. Основний податковий тягар і так більшою мірою перекладається на доходи громадян, за рахунок яких відбувається фінансування доволі вагомої маси податків [1; 2]. Одні з них є відкритими й сплачуються безпосередньо, а інші — прихованими й стягуються опосередковано. Незважаючи на факт відкритості першої категорії податків, до якої належить група прямих особистих та реальних податків, її характер не є настільки простим, щоби визначити рівень податкового тягаря на особисті доходи

громадян. наявна проблематика криється у визначенні та встановленні рівнозначного співвідношення між такими компонентами, як об'єкт оподаткування, база оподаткування і джерело сплати податку. Внаслідок цього перспективнішим постане розрахунок реального рівня податкового навантаження на доходи громадян.

Питання обчислення податкового навантаження на доходи фізичних осіб є одним із найбільш важливих та дискусійних у теорії і практиці оподаткування. Дослідження поточної стану в механізмі справляння особистого прибуткового податку засвідчують його незадовільну реальність, оскільки простежується досить високий податковий тягар, який фактично підтверджує «перевищення оптимального рівня оподаткування» [15, с. 14]. Податок на доходи фізичних осіб сам по собі перебуває в центрі наукових досліджень [9; 11; 14].

Оцінка рівня податкового навантаження на доходи громадян неодноразово здійснювалась за допомогою різноманітних економіко-математичних моделей [1; 3; 10; 12]. У дослідженнях увага зосереджена здебільшого на питаннях визначення оптимальної ставки податку на доходи фізичних осіб, чи розрахунку рівня податкового навантаження на фонд оплати праці тощо. Проблема, втім, може бути якісно зрушена, якщо розглядати доходи громадян з позиції рівня витрат доходів на сплату особистих податків: прибуткових та реальних, які фінансуються персонально платником податку за рахунок власних доходів — незалежно від того, є вони безпосереднім об'єктом оподаткування або ж інтерпретуються як джерело сплати податків.

Адекватне визначення податкової бази і об'єкта оподаткування у контексті фіскального адміністрування — запорука ефективності оподаткування. Вказане забезпечує ефективність податків у всіх своїх проявах: фіскальній достатності, економічній раціональності й соціальній значимості. Це дозволяє повноцінно реалізувати потенційну функціональність особистого прибуткового податку. А доходи громадян — первинний елемент особистого прибуткового податку, що забезпечує його суспільну прийнятність. На цій основі формуються всі інші елементи механізму фіскального адміністрування податку.

Виклад основного матеріалу. Особисті доходи громадян формуються з різноманітних джерел: одні з них підлягають оподаткуванню, а інші — ні, але потенційно можуть слугувати джерелом сплати інших податків (майнових).

Таким чином, у сучасних умовах особистий податок функціонує як доволі розгалужена сукупність прибуткових податків та податків на власність. Фіскальна практика ринкових економічно розвинутих країн передбачає широкий спектр податків на різні види доходів чи майна громадян. Всеохоплюючий характер особистого прибуткового податку трансформує його на потужний державний фіскальний засіб. В 1986 р. були зазначені основні напрями реформи особистого прибуткового податку у країнах ОЕСР, зокрема — розширення бази оподаткування [13, с. 89]. Можна констатувати, що в цьому контексті важливу роль відіграє система майнових податків, що є значним додатковим податковим навантаженням на доходи громадян.

Загальна схема доходів громадян включає як прямі грошові доходи, так і доходи, які здатні приносити різноманітні фінансові інструменти та майно, що перебуває у власності індивідуума як платника податків. Окрім цього, в розпорядженні будь-якої особи може перебувати майно, яке не приносить доходу, але використовується нею (або й просто перебуває у власності). У загальному вигляді, це — сукупність особистих прибуткових та реальних податків, які сплачуються за все грошове та фінансово-майнове багатство індивідуума. А вся система особистих податків індивідуума сплачується в контексті особистого прибуткового податку. Кожний вид доходу чи майна (незалежно від того, чи приносить воно дохід) індивідуума оподатковується, як правило, за окремою податковою методикою.

Враховуючи зазначені позиції, авторськими розробками визначено специфічний фіскальний параметр — індекс особистого прибуткового податку, який розраховується за формулою:

$$I_{PIIT} = \frac{\sum R_n T_{Rk} + \sum P_m T_{Rk}}{\sum R_q + \sum P_m}, \quad (1)$$

де I_{PIIT} — індекс особистого прибуткового податку (індекс ОПП);

R_n — загальний обсяг грошових доходів індивідуума в розрізі джерел їх мобілізації, які підлягають оподаткуванню (за відповідними податковими методиками);

P_m — грошовий вираз загального обсягу майна, яке перебуває у власності громадян, у розрізі об'єктів власності, що підлягають оподаткуванню (за відповідними податковими методиками);

R_q — загальний обсяг грошових доходів індивідуума в розрізі джерел їх мобілізації, включаючи ті, що підлягають оподаткуванню, та ті, що не є об'єктами оподаткування;

T_{Rk} — ставка податку для відповідного джерела грошових доходів або майна, що перебуває у власності громадян, які є об'єктами оподаткування;

n — загальна кількість джерел грошових доходів громадян, які є об'єктами оподаткування, $n = 1 \rightarrow \infty$;

m — загальна кількість майнових об'єктів, що перебувають у власності громадян, які є об'єктами оподаткування, $m = 1 \rightarrow \infty$;

q — загальна кількість грошових доходів громадян, які є об'єктами оподаткування та які не є об'єктами оподаткування, $q = 1 \rightarrow \infty$, $q = n + s$;

s — загальна кількість джерел грошових доходів громадян, які не виступають об'єктами оподаткування, але виступають потенційними і дійсними джерелами фінансування інших податків (зокрема, майнових) $s = 1 \rightarrow \infty$;

k — загальна кількість податків, які встановлюються для джерел грошових доходів або майна, що перебуває у власності громадян, та виступають об'єктами оподаткування — для кожної категорії доходу і майна встановлено відповідний податок, $k = 1 \rightarrow \infty$.

Як правило, у податковій практиці ринкових економічно розвинених країн практично будь-які об'єкти приватної власності є об'єктами фіскального адміністрування. Тому, показник P_m не розподілено на окремі групи об'єктів власності — ті, що підлягають оподаткуванню, та ті, що не є об'єктами оподаткування, оскільки вважається, що все майно (рухоме чи нерухоме) є об'єктом фіскального адміністрування.

Натомість, це не стосується грошових доходів громадян на тій підставі, що окремі категорії особистих доходів, які не виступають об'єктом фіскального адміністрування, все одно включаються до складу сукупного доходу громадян як джерела фінансування інших податків, зокрема — майнових.

Таким чином, складові формули (1), за якою розраховується індекс ОПП, набувають такої інтерпретації:

— показник $(\sum R_n T_{Rk} + \sum P_m T_{Rk})$ відображає загальну суму податків, які нараховані на грошові доходи та майно, що є об'єктами оподаткування;

— показник $(\sum R_q + \sum P_m)$ відображає загальну оцінку грошових доходів та фінансово-майнового стану (у грошовому еквіваленті) громадян.

Проте, перша компонента є безпосередньо об'єктом оподаткування та джерелом сплати податку, а друга — це лише об'єкт оподаткування та, водночас, потенційне джерело генерування доходу.

Розраховане співвідношення між першим $(\sum R_n T_{Rk} + \sum P_m T_{Rk})$ та другим $(\sum R_q + \sum P_m)$ параметрами і є тим індексом ОПП, що комплексно відображає рівень податкового навантаження на грошові доходи і фінансово-майнове багатство індивідуума. Тобто, це — загальна сукупність прямих податків: особистих прибуткових та реальних, що фінансуються виключно за рахунок особистих грошових доходів індивідуума.

Шкала градації індексу ОПП варіюється в межах від 0 до 1. Чим ближче його значення до 0, тим нижчий рівень податкового навантаження на грошовий та фінансово-майновий потенціал громадян. І навпаки, чим ближче це значення до 1, тим вищий рівень податкового навантаження.

З іншого боку, можливо розрахувати, відповідно, окремо міру тягаря оподаткування — індекс особистого прибуткового податку — для обох категорій: особистих прибуткових і реальних податків. Так, для грошових доходів громадян можна застосувати таку формулу розрахунку індексу ОПП:

$$I_{PRIT} = \frac{\sum R_n T_{Rk}}{\sum R_n}, \quad (2)$$

або більш масштабний варіант:

$$I_{PRIT} = \frac{\sum R_n T_{Rk}}{\sum R_q}. \quad (3)$$

А для податків на власність — реальних податків — можна використати таку формулу розрахунку індексу особистого майнового податку:

$$I_{PPIT} = \frac{\sum P_m T_{Rk}}{\sum P_m}. \quad (4)$$

На цій підставі, можна було б запропонувати розрахунок індексу особистого прибуткового податку як сумарне значення обох показників:

$$I_{PIT} = I_{PRIT} + I_{PPIT} . \quad (5)$$

Але вказані розрахункові формули є абстрагованими та недостатніми, не володіючи якістю комплексного відображення податкового навантаження на грошове й фінансово-матеріальне багатство індивідуума. Так, формула (2) стосується, здебільшого, тільки тих категорій грошових доходів громадян, які є безпосередніми об'єктами оподаткування. Інші ж категорії грошових доходів громадян залишаються поза увагою, в той час як вони цілком закономірно та з високою імовірністю можуть слугувати потенційним джерелом фінансування інших прямих податків, насамперед — майнових. Формула (3), натомість, є більш досконалою за формулу (2), оскільки дозволяє визначити обсяг податків з грошових доходів, які є об'єктами оподаткування, у загальній сукупності доходів громадян. При цьому, не тільки категорій доходів, що виступають об'єктами оподаткування, але також і інших категорій доходів, які не підлягають оподаткуванню.

А особливість податків на власність — формула (4) — характеризується своєрідною специфікою механізму фіскального адміністрування. По-перше, ці податки встановлюються не на дохід, а на майно та потребують, таким чином, додаткових джерел коштів для фінансування. По-друге, прямі реальні податки не завжди сплачуються залежно від вартісної оцінки у грошовому вираженні майна як об'єкта оподаткування, а на підставі інших кількісних характеристик та властивостей (це стосується, зокрема, рухомого майна).

Враховуючи те, що податки на власність сплачуються за рахунок саме грошових доходів громадян, незалежно від того, нараховуються вони згідно вартісної оцінки майна чи ні, більш ефективною, внаслідок цього, постане наступна формула розрахунку індексу ОПП для прямих реальних податків:

$$I_{PPIT} = \frac{\sum P_m T_{Rk}}{\sum R_n} , \quad (6)$$

або більш масштабний варіант:

$$I_{PPIIT} = \frac{\sum P_m T_{Rk}}{\sum R_q}. \quad (7)$$

Формула (6) спроможна відобразити лише обсяг реальних податків, які сплачуються за рахунок доходів громадян, що є об'єктами оподаткування. Натомість, формула (7) відображає обсяг реальних податків, сплата яких фінансується за рахунок сукупного обсягу грошових доходів громадян — як тих категорій доходів, що є об'єктами оподаткування, так і тих категорій доходів, які не підлягають оподаткуванню.

Важливо, що формула (5) як остаточний сумарний підсумок розрахунку індексу ОПП для громадян відобразатиме подвійний негативний ефект податкового впливу на грошове та фінансово-матеріальне багатство індивідуума, що викликатиме масове суспільне незадоволення у громадян як платників податків й очевидно провокуватиме ініціативи щодо зниження податкового навантаження. Відтак, наведена аргументація підтверджує більший рівень ефективності формули (1) для її впровадження у фіскальну практику з метою розрахунку індексу ОПП.

Втім, альтернативою може постати, хіба що, дещо ефективніша, ніж у попередніх моделях, методика розрахунку індексу особистого прибуткового податку наступного вигляду:

$$I_{PPIIT} = \frac{\sum R_n T_{Rk} + \sum P_m T_{Rk}}{\sum R_q}. \quad (8)$$

Однак, модель формули (8) відображає тільки показник частки податків у грошових доходах громадян: податкову квоту — загальновідомий традиційний показник. Це рівень податкового навантаження на доходи громадян, що цілком адекватно відображає обсяг сплачених податків (прямих: особистих прибуткових та реальних) у загальному обсязі грошових доходів громадян. Проте, вона не враховує загальний грошовий вираз доходів та фінансово-майнового багатства у грошовому вираженні індивідуума в єдиній сукупності. Отже, внаслідок цього, формула (1) є більш точною, масштабною та досконалою, оскільки вона відображає рівень податкового навантаження на цілісний обсяг багатства ін-

дивідуума — грошового, фінансового та майнового. Крім цього, можна визначити частку податків (податкову квоту) у комплексній оцінці зазначеного багатства фізичної особи як коефіцієнт ОПП:

$$K_{\text{ПТ}} = \frac{\sum R_n T_{Rk} + \sum P_m T_{Rk}}{\sum R_q + \sum P_m} \times 100\% . \quad (9)$$

Таким чином, індекс ОПП — це своєрідний універсальний показник податкового навантаження на доходи і фінансово-майнове багатство громадян. Податкова квота, яка традиційно є показником, що відображає лише частку податків у грошових доходах платника, є, таким чином, набагато вужчою та недосконалою. Запропонована формула, за якою розраховується комплексний індекс ОПП, дозволяє визначити загальний рівень податкового навантаження на грошові доходи та фінансово-майнове багатство громадян.

Незважаючи на ту обставину, що, за традиційним підходом, поняття «особистий прибутковий податок» стосується лише грошових доходів громадян як об'єктів оподаткування, зазначений параметр названо саме «індексом особистого прибуткового податку» (індексом ОПП), оскільки він відображає рівень витрат доходів у громадян на сплату податків: прямих — особистих прибуткових та реальних, які фінансуються персонально платником податку за рахунок власних доходів незалежно від того, є вони об'єктом оподаткування чи ні. А сплачувати такі прямі податки — прибуткові чи майнові, особисті або реальні — громадянам доводиться виключно за рахунок власних грошових доходів і, до того ж, незалежно від того, чи є вони безпосередніми об'єктами фіскалу, чи являються насправді джерелами фінансування сплати інших податків у контексті механізму фіскального адміністрування особистого прибуткового податку. Отже, прямі реальні податки — це безпосередній податковий тягар, що перекладається на грошові доходи громадян та реалізується у контексті механізму особистого прибуткового оподаткування.

Водночас, хоча запропонована модель розрахунку індексу (коефіцієнта) ОПП і є оригінальною та специфічною, з явним характером універсалізації й оптимізації, але й не є ідеальною: як і будь-які інші моделі, вона також має деякі недоліки та потребує внесення окремих коректив щодо формули. Зокрема, проблема

стосується співвідношення грошових доходів та вартісного виразу майна громадян. Наприклад, індивідуум може отримувати всього один не доволі великий дохід та володіти значним майном, за яке необхідно сплачувати податки. І навпаки. Це доводить про наступне. По-перше, оскільки вказаний податок є «особистим прибутковим», тоді й органам державної податкової служби слід ретельніше відстежувати джерела походження доходів та майна, обсяги доходів, напрями їх витрачання при здійсненні різноманітних грошових, фінансових чи інших господарських операцій. По-друге, необхідне запровадження системи майнових податків та введення більш високих ставок за існуючими податками на власність. По-третє, цим створюються передумови для кардинального і якісного реформування системи пільг у механізмі фіскального адміністрування особистого прибуткового податку, упорядкування їх, а також перегляду засад для можливостей отримання соціальної податкової пільги та податкового кредиту. По-четверте, в цілях легалізації доходів, майна та іншої власності громадян потрібно активізувати оподаткування дарчих та спадщини: (1) операції з об'єктами дарчих повинні оподатковуватись кожний раз за більш жорсткою, наростаючою податковою прогресією. Цим посиляться мінімізація схем ухилення від оподаткування й недобросовісного маніпулювання податковими пільгами індивідуумами як платниками податків, що створить більш адекватну основу справедливості й ефективності в оподаткуванні, а також дозволить обчислити реальний показник індексу ОПП; (2) спадщина — навпаки, має оподатковуватись в оберненому порядку: один раз за доволі високою ставкою, а надалі за податковою регресією. По-п'яте, це дозволить поставити питання щодо заміни чинної пропорційної моделі особистого прибуткового податку на одну з альтернативних: (1) прогресивну — за умови незначного реформування системи державних соціальних стандартів та гарантій; (2) регресивно-прогресивну — за умови здійснення радикальної реформи в системі державних соціальних стандартів та гарантій населенню. Відтак, необхідним є здійснення кардинальних реформ у державній політиці доходів та політиці особистого прибуткового оподаткування виходячи із сучасних тенденцій та дійсних потреб для розвитку національної економіки.

Висновки. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі положення та пропозиції рекомендаційного характеру:

ру у контексті механізму фіскального адміністрування особистого прибуткового податку і впровадження індексу ОПП, що складаються, відповідно, з двох частин.

Перша частина стосується модернізації інституту особистого прибуткового податку на основі якісного реформування системи державних соціальних стандартів та гарантій, що створить передумови перегляду методологічних засад розрахунку рівня податкового навантаження із врахуванням індексу ОПП. Отже, чинна система державних соціальних стандартів та гарантій потребує: (1) впровадження неоподаткованого мінімуму — як постійно діючої, чітко визначеної фіксованої величини грошового доходу, не нижчої за прожитковий мінімум; (2) втілення державної політики високих доходів і виправлення деформованої ситуації з мінімальною заробітною платою та прожитковим мінімумом (сучасний європейський стандарт мінімальної заробітної плати — 2,5 прожиткових мінімумів); (3) запровадження практики оподаткування високих (надвисоких) доходів для окремих категорій населення — державних службовців, керівників (топ-менеджерів) державних чи приватних бізнес-структур, інших громадян; (4) введення регресивно-прогресивної моделі особистого прибуткового податку із притаманною їй властивістю суспільного макроекономічного ефекту.

Друга частина має відношення до перспектив впровадження індексу ОПП як необхідної вимоги суспільства та держави в обчисленні реального рівня особистого податкового навантаження в механізмі особистого прибуткового оподаткування, що охоплює грошові доходи та фінансово-майнове багатство громадян. Індекс ОПП у фіскальній практиці, відтак, дозволить: (1) розробити по можливості комплексний, максимально ефективний і оптимальний механізм адміністрування особистого прибуткового податку із врахуванням фінансово-майнового стану індивідуума, що дасть змогу істотно знизити податковий тягар для малозабезпечених верств населення й компенсувати фіскальні надходження бюджету держави через посилення податкового навантаження на заможних осіб; (2) відстежувати і контролювати джерела походження грошових доходів та майна, що сприятиме мінімізації ухилення від оподаткування й розкриттю можливих схем уникнення від сплати особистих податків; (3) проводити фіскальний моніторинг грошового та фінансово-майнового стану громадян як платників податків.

Прикладний характер втілення зазначених заходів на базі запровадження індексу ОПП повинен забезпечити суспільству такі властивості: насамперед, соціальну справедливість, а також фіскальну й економічну ефективність як ознаки сучасного цивілізованого механізму фіскального адміністрування особистого прибуткового податку.

Література

1. Амоша О. До питання про оцінку рівня податків в Україні / О. Амоша, В. Вишневський // Економіка України. — 2002. — № 8. — С. 11–19.
2. Архангельський Ю. Бідність, податки та економічне зростання / Ю. Архангельський, О. Радзівський, А. Алексєєв // Економіка України. — 2006. — № 5. — С. 63–71.
3. Вишневський В. П. Оцінка можливостей зниження податкового тягара / В.П. Вишневський, Д.В. Липницький // Фінанси України. — 2000. — № 1. — С. 93–105.
4. Гензель П. П. Прямые налоги. Очерк теории и практики. — Л.: Фин. издательство НКФ СССР. Сев.-Зап. обл., 1927. — 108 с.
5. Иловайский С. И. Учебник финансового права. 4-е изд. — Одесса: Типо-хромолитография А. Ф. Соколовского, 1904. — 375 с.
6. Корнус В. Г. Удосконалення прибуткового оподаткування громадян в Україні / В.Г.Корнус // Фінанси України. — 2005. — № 10. — С. 19–27.
7. Мартиненко В. П. Основні напрями розвитку оподаткування доходів фізичних осіб / В. П. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць. — 2008. — Випуск 5 (84). — С. 70–73.
8. Покровский Н. Н. О подоходном налоге. — Петроград, 1915. — 331 с.
9. Скрипник А. Ожидаемые последствия перехода к плоской шкале налогообложения доходов граждан Украины / А. Скрипник, В. Беляев // Экономист. — 2003. — № 10. — С. 40–43.
10. Скрипник А. Оцінка податкового навантаження і детінізація фонду оплати праці / А. Скрипник, Г. Гендлер // Економіка України. — 2007. — № 5. — С. 17–25.
11. Смирнов В. Инфляция и трудовые доходы / В. Смирнов, Т. Лукьянчикова // Экономист. — 2007. — № 2. — С. 48–54.
12. Соколовська А. М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. М. Соколовська // Економіка України. — 2006 — № 7. — С. 4–12.

13. *Суторміна В. М. та ін.* Держава — податки — бізнес: (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): Монографія / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко. — К.: Либідь, 1992. — 328 с.

14. *Фролова Н.* Оподаткування доходів від праці та від капіталу в Україні / Н. Фролова // Економіка України. — 2006. — № 12. — С. 21–28.

15. *Чугунов І. Я.* Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання / І. Я. Чугунов, А. Б. Ігнатенко // Фінанси України. — 2006. — № 4. — С. 3–14.

16. *Leroy-Beaulieu P.* Traité de la science des finances / P. Leroy-Beaulieu. — Vol. 1. — Paris: Guillaumin et cie, 1877. — 726 p.

Статтю подано до редакції 23.01.10 р.

УДК 336.71

О. А. Мовчанюк, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ В КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ АДЕКВАТНОСТІ КАПІТАЛУ

Стаття присвячена аналізу системи теоретичних принципів та методичних основ управління банківськими ризиками у контексті стандартів адекватності капіталу. Відсутність дієвих управлінських моделей та інструментів управління ризиками, що могли б протидіяти світовій фінансовій кризі, свідчить про актуальність статті. На підставі дослідження окреслено шляхи підвищення стійкості банків через встановлення нормативів адекватності капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банк, ризик, управління ризиками, капітал банку.

Статья посвящена анализу системы теоретических принципов и методических основ управления банковскими рисками в контексте стандартов адекватности капитала. Отсутствие действенных управленческих моделей и инструментов управления рисками, которые могли бы противодействовать мировому финансовому кризису, свидетельствует